

Pro jižní Kavkaz nás čekají turbulentní časy, protože ruská regionální hegemonie eroduje

 nationalinterest.org/feature/turbulent-times-ahead-south-caucasus-russia-s-regional-hegemony-erodes-206363

31. března 2023

Zatímco pozornost světa se primárně soustředí na pokračující ruskou invazi na Ukrajinu, na periferii Ruska se odehrává další znepokojivý vývoj. Na jižním Kavkaze Írán soustřeďuje vojenské síly podél hranic s Ázerbájdžánem a připravuje vojenská cvičení poblíž tamní exklávy Nachčivan. Existují zprávy o návštěvách vysokých představitelů, včetně velitele pozemních sil íránských revolučních gard, generála Sardara Mohammada Pakpura a velitele íránských pohraničních jednotek Ahmada Aliho Gudarziho, v pohraniční zóně. Navíc 11. března byl poplach i Ázerbájdžán íránským vojenským letadlem provádějícím nepřetržitý let podél státní hranice Ázerbájdžán-Írán ze směru z okresu Zangilan do okresu Bilasuvar a zpět.

Tento provokativní vývoj představuje výrazný odklon od regionálního status quo – pokud by tato íránská cvičení měla například pokračovat, bylo by to již potřetí, co se za poslední dva roky uskutečnila taková cvičení, což se v tomto regionu před rokem nikdy nestalo. Druhá karabašská válka v roce 2020.

K tomuto vývoji však nedochází ve vakuu. Skutečnost je taková, že rostoucí asertivita Íránu ve vztazích s Ázerbájdžánem, spolu s jeho dalšími pokusy získat silnější vliv nad jižním Kavkazem, je způsobena

postupným poklesem ruské hegemonie nad tímto regionem. Washington, který je již znepokojen nedávným vývojem ohledně Íránu, by měl věnovat velkou pozornost.

Potenciální ázerbájdžánsko-iránský konflikt?

Íránské vojenské kroky nejsou jedinými známkami nedávné zvýšené agrese. Vývoj na ázerbájdžánsko-iránské hranici přichází v patách lednového násilného útoku v Teheránu proti ázerbájdžánské ambasádě, který měl za následek smrt bezpečnostního důstojníka a zranění dvou dalších. Ázerbájdžán to oficiálně charakterizoval jako teroristický útok a evakuoval své diplomaty z íránského hlavního města.

Na druhé straně hranice pracovaly ázerbájdžánské bezpečnostní agentury přesčas a v posledních měsících prováděly několik operací v reakci na výrazně větší íránské špionážní a tajné aktivity. Desítky lidí, kteří údajně plnili úkoly pro íránské speciální služby, byly zadrženy. V této souvislosti byl atentát na ázerbájdžánského poslance Fazila Mustafu, který se k Íránu staví 28. března dosti kriticky, vykládán mnoha v Ázerbájdžánu jako spojený s Íránem. Skutečnost, že k oběma útokům došlo poté, co se Ázerbájdžán rozhodl otevřít velvyslanectví v Izraeli, a druhý útok se odehrál ve stejný den když ázerbájdžánský ministr zahraničí navštívil Tel Aviv, aby inauguroval ázerbájdžánské velvyslanectví, vypadalo to podezřele. K dnešnímu dni, 31. března, ázerbájdžánské ministerstvo zahraničí potvrdilo, že „počáteční stopy vyšetřování teroristického činu proti Fazilovi Mustafovi ukazují na Írán“.

Je pochopitelné, že tento různý vývoj výrazně zvýšil napětí mezi oběma zeměmi a vyvolal obavy, že může dojít k násilné konfrontaci.

Proč to Írán dělá? Odpověď je jednoduchá: regionální geopolitika se mění, a ne nutně ve prospěch Teheránu.

Pro Írán je „pronikání“ externích hráčů do jižního Kavkazu nepřijatelné. Rusko-ukrajinská válka zkomplikovala geopolitiku regionu pro Írán, protože Evropská unie (EU) a Spojené státy zvýšily svůj vliv posílením své zprostředkovatelské role v arménsko-ázerbájdžánském mírovém procesu. To fakticky odsunulo Rusko na vedlejší kolej a následovalo rozmístění monitorovací mise na arménsko-ázerbájdžánské hranici po pražském summitu 6. října . - Turkiye-Ázerbájdžán trilaterální platforma spolupráce, dále znepokojuje íránské úřady. Teherán také vidí Plány Ázerbájdžánu a Turkiye spustit dopravní koridor přes jižní arménské území jako hrozbu, protože by to údajně odřízlo íránské hranice s Arménií a zasadilo by tvrdou ránu íránskému regionálnímu postavení.

Ruský klesající regionální vliv

Tato geopolitická turbulence je z velké části způsobena tím, že regionální hegemonie Ruska, které se v regionu těší od počátku devatenáctého století, mizí a bezpečnostní řád, který v regionu vybudovalo – tj. jeho hegemonická stabilita – eroduje.

Až donedávna musel Írán uznat jižní Kavkaz jako součást ruské sféry vlivu. To je stav věcí v regionu již od Turkmenchajské smlouvy, která ukončila rusko-perskou válku v roce 1828 a nastolila ruskou kontrolu nad jižním Kavkazem. Ruská dominance v regionu byla i po rozpadu Sovětského svazu pro Írán nadále přijatelná, protože Moskvě se podařilo zabránit „invazi“ soupeřících mocností, jako jsou Spojené státy a Turkiye.

Přesto v důsledku ruské invaze na Ukrajinu v roce 2022 dominance Moskvy na jižním Kavkaze slábne, čímž se otevírají příležitosti pro další mocnosti. Například Ázerbájdžán je nyní schopen vehementněji kritizovat podporu Ruska pro to, co považuje (a mezinárodní společenství za to obecně souhlasí) separatistický režim ve své karabašské oblasti, snaží se ukončit misi ruského mírového kontingentu, prohlubuje své strategické spojenectví s Turkiye, zvysuje svůj příspěvek k evropské energetické bezpečnosti a více se

spoléhá na zprostředkování EU v mírovém procesu s Arménií. Arménie mezitím stále více vzdoruje Autorita Moskvy tím, že se distancuje od ruského vojenského bloku, buduje užší vztahy s evropskými zeměmi a Spojenými státy a pozvala misi EU, aby monitorovala bezpečnostní situaci podél arménských hranic s Ázerbájdžánem.

Amerika musí věnovat pozornost

To je pro Írán znepokojivý vývoj. Některé z jejích zájmů se překrývají s arménštinou v tom, že obě země se snaží vyvážit Ázerbájdžán a jeho alianci s Turkiye a Izraelem. Nedávné rostoucí vojenské a ekonomické vazby mezi Jeveranem a Teheránem poskytly Íránu příležitost k asertivnějšímu zapojení do regionu a vytvoření de facto spojenectví proti dvěma turkickým státům. Část toho zahrnuje rostoucí bilaterální obchod s obratem ze 700 milionů USD na 3 miliardy USD. Írán také jedná o dodávce bojových dronů do Arménie.

Regionální ambice Íránu, vyvolané regionálním úpadkem Ruska, jsou tak stále více považovány za bezpečnostní hrozbu, zejména ze strany Ázerbájdžánu a pro něj. Pozoruhodné je, že tímto vývojem jsou znepokojeny také Spojené státy.

Ve Washingtonu, kde prominentní hlasy opět vyjadřují znepokojení nad íránským jaderným programem a íránskými akcemi v Sýrii, jsou nedávné přesuny Teheránu na jižní Kavkaz důvodem k rozhovoru. Na nedávném slyšení senátního výboru ministr zahraničí Antony Blinken zdůraznil důležitost podpory Ázerbájdžánu prostředky vojenského vzdělávání a výcviku a poznamenal, že „Ázerbájdžán má dlouhou hranici s Íránem, kterou je třeba bránit“.

Pokud si Washington a jeho spojenci přejí zajistit, aby tento životně důležitý, avšak nedostatečně uznávaný region světa zůstal stabilní, je třeba udělat ještě více. To je zvláště důležité vzhledem k válce na Ukrajině: Ázerbájdžán je nejen nyní důležitým alternativním

dodavatelem energie pro Západ , ale také kritickým článkem v mezinárodním obchodu mezi Východem a Západem . To nejlepší, co může a měla by Bidenova administrativa dělat, je hrát roli prostředníka v arménsko-ázerbájdžánském mírovém procesu. Bez takové dohody mezi těmito dvěma zeměmi mohou jižní Kavkaz nastat jen turbulentní časy.

Vasif Huseynov je vedoucím oddělení Centra pro analýzu mezinárodních vztahů (AIR Center).

Obrázek: Peter Hermes Furian/Shutterstock.